

TARIX VA JAMIYAT

HISTORY AND SOCIETY
ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
ЖУРНАЛ

—
JOURNAL
2022

№3

Бош муҳаррир:

Пардаев А.Ҳ. ЖДПИ, тарих факультети декани, т.ф.н. доцент.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ақчаев Ф.Ш. ЖДПИ, тарих факультети, т.ф.б.ф.д. (PhD), доцент.

Масъул котиблар:

Саидов Ж.О. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси

Хўжанова М. ЖДПИ, Тарих факультети ўқитувчиси

Таҳририят аъзолари:

1. Сагдуллаев А.С. – тарих фанлари доктори, Академик,
2. Аҳмедшина Ф.А. – тарих фанлари доктори, профессор,
3. Шодмонова С.Б. – тарих фанлари доктори, профессор,
4. Очилова Б.М. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
5. Чориев С. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
6. Туленова Г. Ж. – фалсафа фанлари доктори, профессор,
7. Пардаев М.Ҳ. – тарих фанлари доктори, доцент,
8. Ғойибов Б.С. – тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
9. Ярмагов Р. – педагогика фанлари доктори (DSc), доцент,
10. Саидқосимов А.И. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент,
11. Амануллаев А. – ф.ф.б. фан доктори (PhD), доцент,
12. Тошбоев Ф.Э. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
13. Миркомиллов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент,
14. Саидов М. – фалсафа фанлари номзоди, доцент,
15. Ғофуров Ж. – тарих фанлари бўйича фан доктори (PhD), доцент,
16. Ҳошимхонов М.Х. – ф.ф.б. фан доктори (DSc), доцент
17. Валиев А.Х. – катта ўқитувчи,
18. Мажидов А.С. – катта ўқитувчи,
19. Каримова Н. – ўқитувчи,

XITOIY SAN'ATI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Baxtiyor Mirkomilov

Ilmiy rahbar: t.f.n. prof. v.b.

Zokirov Dostonbek Ikrom o'g'li

Jizzax davlat pedagogika instituti

Tarix II kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada Xitoy san'atining o'ziga xos xususiatlari, Xitoy san'ati rivojida Konfutsiylik va Daosizmning ta'siri, Xitoy san'atining bosqichlari sulolalarga qarab bo'linishi, Xitoy san'atining g'arb dunyosiga eshik ochishi masalalariga to'xtaniladi.

Kalit so'zlar: Xitoy san'ati, rassomchilik, haykaltaroshlik, me'morchilik. Xitoy madaniyati konteksti, Sulolalarning badiiy namoyishlardagi ta'siri, Tang sulolasi, Yuan sulolasi, Min sulolasi

Xitoy san'ati: xususiyatlari, rasmlari, haykaltaroshligi, me'morchiligi – Fan U deyiladi. Xitoy san'ati Xitoy tsivilizatsiyasida rivojlangan badiiy namoyishlar to'plamiga; Bu Chjou sulolasi va Shang sulolasi davrida yuzaga kelgan birinchi plastik iboralardan tortib to bugungi kunda amalga oshirilgan ishlarga qadar bo'lishi mumkin. Biroq, tanqidchilar uchun eng hayratlanarli Xitoy san'ati bu Konfutsiylik va Daosizm ta'sirida yuzaga kelgan, chunki u qadimiy madaniyatning o'ziga xos xususiyatini namoyish etdi.

Xitoylik rassomlar afzal ko'rgan unsurlar shamanlarning qadimgi marosimlaridan beri ishlatilgan jade, suyak va bronza edi. Ushbu vositalar yordamida Xitoy madaniyati badiiy ruh va ierarxik funktsiya o'rtasidagi sintezdan iborat bo'lgan o'z san'atining mohiyatini oshirdi.

Xitoy san'ati koinotning tafakkuri va tajribasi bilan ajralib turardi; binobarin, rassomlar landshaftning o'ziga xos xususiyatlarini tasavvur qilish va bilish uchun uzoq yurishlari kerak edi. Keyin ular badiiy ishni boshlash uchun meditatsiya qilishlari kerak edi.

Тарих ва Жамият илмий журнали

Sharq san'ati, G'arb amrlaridan farqli o'laroq, o'z uslubini yaratishga qiziqish bildirmadi, balki o'zlaridan oldingi rassomlarning nusxalarini yaratish orqali o'rgandi. Bundan tashqari, rassomning avtonomiyasi ham dolzarb bo'lmagan, shuning uchun ko'p marta asarlar imzolanmagan.

Xitoy san'ati yo'nalishlari va shakllarining soddaligi, shuningdek uning ranglari va daosistik ma'lumotlari G'arbdan kelgan buyuk rassomlar uchun ta'sir ko'rsatdi. XVIII asrda, Sharqni yevropalik sayohatchilar qayta kashf etganlarida, ushbu madaniyatdan bahramand bo'lgan ijodkorlar guruhlarini paydo bo'ldi, masalan, impressionistlar va ekspressionistlar.

Xuddi shunday, Xitoy me'morchiligi ham zamonaviy Yevropa me'morchiligiga katta ta'sir ko'rsatdi. Masalan, Bauhaus san'at maktabi sharqiy shakllarning soddaligi va geometriyasini o'zlashtirdi, shu bilan tabiat unsurlarini birlashtirdi. Buni taniqli Le Corbusier va Mies van der Rohe asarlarida ko'rish mumkin.

G'arb san'atidan farqli o'laroq, Xitoy san'ati yillar o'tishi bilan bir xil bo'lib qoldi. Garchi u muayyan o'zgarishlarga duch kelgan bo'lsa-da, uni har doim hukmronlik qilgan sulolalar ta'sirida bo'lgan bir xil ierarxik yo'nalish qo'llab-quvvatlagan.

Sharqiy badiiy namoyishlar kuchli diniy yukni ushlab turdi, unda nafaqat daosizm va konfutsiylik, balki buddizm ham esdaliklari mavjud. Xuddi shunday, tabiatning qiyofasi ham ushbu san'atlarning rivojlanishi uchun juda zarur edi. Xitoy madaniyati xattotlik va kulolchilik buyumlarini, shuningdek, ipak va chinni buyumlarni yuqori baholagan. Ushbu fanlar G'arbdagi badiiy sohada o'ylanganidan farqli o'laroq, rasm va haykaltaroshlik bilan bir xil toifaga kirdi; shu nuqtai nazardan, keramika va boshqa hunarmandchilik kichik san'at sanalgan.

Xitoy san'atining bosqichlari sulolalarga qarab bo'linadi, chunki ularning har biri boshqalaridan ajralib turadigan bir qator xususiyatlarni saqlab qolgan. Bundan tashqari, har bir sulolada boshqa ijodiy elementlar va asboblarni birlashtirilgan.

Тарих ва Жамият илмий журнали

San'atshunoslarning fikriga ko'ra, Tang sulolasi davri Xitoy madaniyati uchun juda gullab-yashnagan davr edi, chunki chiroyli haykallar va ajoyib keramika figuralari bajarilgan.

O'sha paytda bu plastik ko'rinishlarning xarakterli figurasi Budda va uning ta'limotini targ'ib qilgan ba'zi tasavvufchilar edi. Tan sulolasi 618-yildan 907-yilgacha bo'lgan davrni qamrab oldi.

Qo'shiqlar sulolasi davrida Xitoy madaniyati juda yuqori darajaga ko'tarildi. Birinchi marta yog'ochdan ishlov berish ipakdagi siyoh yordamida qilingan. Arxitekturaga kelsak, u tabiat xususiyatlarini saqlab qoldi.

Keramika buyumlarida oq va pushti sir ishlatilgan. Tasviriy san'at ichida bir qator faylasuflar yoki rohiblar tasvirlangan aniq rasm chizilgan. O'z navbatida, tabiat hasharotlar va gullar orqali mavjud edi. Song sulolasi 960-1279-yillarda sodir bo'lgan.

Yuan sulolasi kelib chiqishi mo'g'ul edi, shuning uchun Xitoy g'arbiy dunyoga ko'proq eshiklarini ochdi. Xuddi shu tarzda, gilamchalar ishlangan va boshqa rang va yangi shakllar bilan yangi keramika ishlab chiqarilgan. O'z navbatida, rasm diniy mavzularni saqlab qoldi; bu davrda ijod qilgan rassomlar Ni Zan va Van Menglarning asarlari bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Mo'g'ullar nazorat sulolasi tugagandan so'ng, mahalliy Min sulolasi davri tiklandi. Ushbu tadbir Xitoy madaniyatining qadimiy an'analarini tiklashga imkon berdi. Yozuvlarga ko'ra, Min sulolasi 1368-1644-yillar orasida davom etgan. Arxitektura nuqtai nazaridan imperator saroyi, shuningdek, ta'qiqlangan shahar nomi bilan tanilgan. Tasviriy rivojlanishga kelsak, u ba'zi boy elementlar bilan tabiiy ravishda kesilgan. O'z navbatida, chinni ko'k va oq ranglardan foydalangan.

Qadimgi Xitoy san'ati asosan tabiat va meditatsiya bilan aloqalari bilan ajralib turardi. Shu sababli uning shakllari yumshoq, yengil va muloyimdir. Bundan tashqari, ushbu madaniyatning badiiy namoyishlari haqiqiy tasavvufga ega, chunki bu sharqliklar koinot sirlariga chinakam qiziqishgan.

Xitoy falsafasi uchun buddistlik va daoistik amrlar bilan aloqada bo'lishdan tashqari, san'at hunarlari (asosan rasm) muqaddas hisoblangan. Xuddi shunday,

Тарих ва Жамият илмий журнали

Xitoy san'ati ham kosmologiya, inson taqdiri va koinot va inson o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishga intildi; Shu sababli, ushbu madaniyat san'atlari uning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi.

Adabiyotlar:

1. Mirkomilov B. "Talabalarda badiiy qadriyatlarga qiziqishni shakllantirish" Toshkent – 2010.
2. Mirkomilov B, Yusupova N, Mirkomilova N. "Uyg'onish davri badiiy qadriyatlari" Jizzax. 2013.
3. Semyonov V.F. O'rta asrlar tarixi. Toshkent – "O'qituvchi", 1973.
4. История стран Азии и Африки в средное века. М.,1987.
5. R.Qurbongaliyeva. "O'rta asrlar tarixidan o'quv metodik qo'llanma." T. 1980.